

Walory turystyczne wyspy Lesbos (Grecja) i ich wykorzystanie w planowaniu turystyki i rekreacji

Touristic values of Lesbos Island and it's utilization in tourism and recreation planning

Wojciech Maciejowski, Joanna Więclaw-Michniewska

Uniwersytet Jagielloński, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków, Polska
e-mail: wojciech.maciejowski@uj.edu.pl, j.wieclaw-michniewska@uj.edu.pl

Abstract. Mass tourism has been developed on Lesbos island since the late 80. of XX century. The development of local tourist infrastructure is connected with this development. However, tourist movement and tourist revenue were smaller on the island than compared to other parts of continental Greece and other Greek islands. The objective of this study is to present the most important tourist values of Lesbos, and also the policy which is run by local government of entire North Aegean Islands region which support further development of this area of economy. The investments to boost the tourism growth were presented on specific examples, especially those which were made in connection with of European Union programmes.

Słowa kluczowe: walory turystyczne, turystyka, rekreacja, Lesbos

Key words: tourist values, tourism, recreation, Lesbos Island

Wprowadzenie

Obszar Grecji stanowi jeden z najbardziej atrakcyjnych regionów turystyczno-wypoczynkowych Europy, który rocznie odwiedza ponad 16 mln turystów (World Tourism Organization). Turystyka odgrywa jednocześnie bardzo ważną rolę w gospodarce Grecji, stanowiąc dla wielu regionów nadmorskich podstawę ich rozwoju społeczno-gospodarczego (Pawlusiński 2012). W branży turystycznej w ostatnich latach pracował co dziesiąty zatrudniony, udział sektora turystyki w PKB kraju przekraczał 7%, a wpływy z turystyki zagranicznej osiągały średni poziom 15 mld USD (okres 2006-2010, World Tourism Organization). W obsłudze ruchu turystycznego poszczególne rejony kraju partycypują jednak w różnym stopniu. Najważniejsze obecnie tereny percepcji turystycznej to nadmorski pas Półwyspu Bałkańskiego i wyspy Morza Śródziemnego. W tej drugiej grupie popularne są Kreta, Eubea i Rodos (Pawlusiński 2012). Rozwój turystyki opiera się tutaj głównie na wysokim potencjale przyrodniczym, który budują liczne zatoki morskie, urozmaicona linia brzegowa, piaszczyste plaże, górski interior i ciepły śródziemnomorski klimat (Warszyńska, Jemiolo 2002). Dużym atutem wysp są też walory kulturowe, przede wszystkim obiekty dziedzictwa historycznego.

Cel i metody badań

Od końca lat 80. XX w. turystyka masowa rozwija się też na wyspie Lesbos, z czym wiąże się rozkwit bazy turystycznej. Jednak zarówno ruch turystyczny, jak i dochody z turystyki są na Lesbos zdecydowanie mniejsze

(udział do 5% w gospodarce wyspy) w porównaniu z Grecją kontynentalną czy innymi wyspami (Ellingham et al. 2000), mimo iż jej walory turystyczne nie odbiegają poziomem od innych wysp. Stąd też podstawowym celem pracy jest prezentacja najważniejszych walorów turystycznych wyspy Lesbos i możliwości ich wykorzystania w turystyce, a na tym tle przedstawienie kierunków polityki władz całego okręgu Wysp Egejskich Północnych w zakresie tej dziedziny gospodarki.

Praca oparta została na studiach literatury zagranicznej, przy czym w analizie autorzy wykorzystali również własne obserwacje terenowe i materiały naukowe, które zostały zebrane podczas dwukrotnego pobytu na Lesbos, w latach 2002 i 2008.

Obszar badań

Lesbos (Lésvos) to trzecia pod względem wielkości wyspa Grecji po Krecie i Eubei o pow. 1631 km² administracyjnie należąca do regionu Wysp Egejskich Północnych (Worio Ejeo), stanowiąc odrębny okręg („nomos”), ze stolicą w Mytilenie.

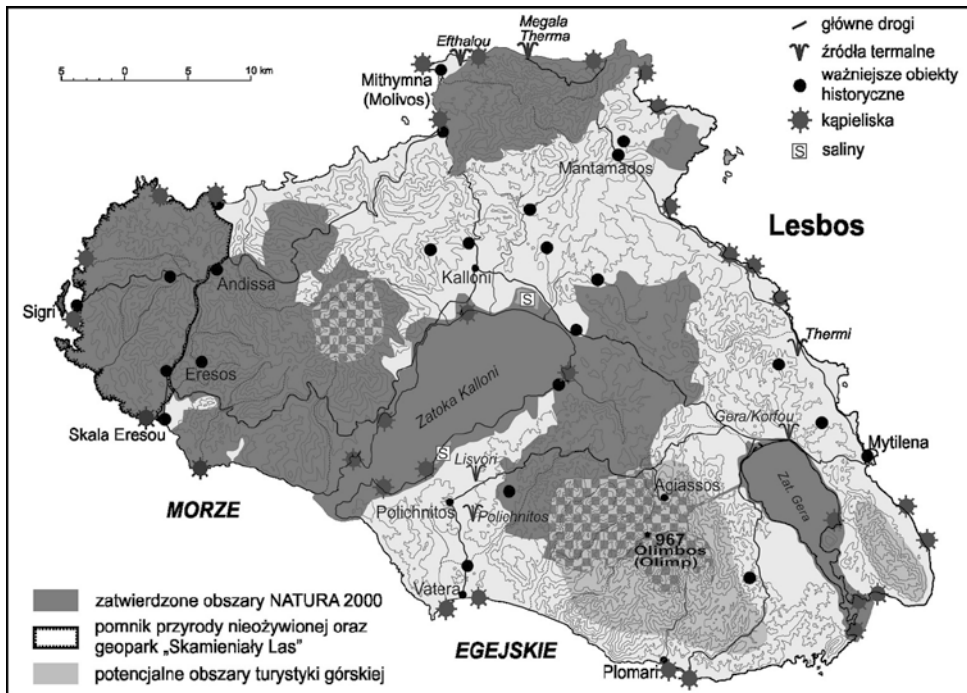
Dość skomplikowany rozwój geologiczny wyspy (m.in. wulkanizm, silne ruchy pionowe, trzęsienia ziemi) silnie uwarunkował jej krajobraz. Podłoże Lesbos tworzy paleozoiczno-triasowy autochton, na który został nasunięty kompleks allochtoniczny, zawierający wulkanity triasu i skały magmowe (Katsikatsos et al. 1982). W centrum i na zachodzie formacje te zostały przykryte później przez trzeciorzędowe andezyty i tufy (Velitzelos, Zouros 1997). Stąd w rzeźbie wyspy dominują wyżyny i grzbiety górskie, mające kulminacje w masywach Olimpu (968 m n.p.m.) i Lepetimnos (967 m n.p.m.), które rozdzielają głęboko wcięte zatoki morskie – Gera i Kalloni. Rzeki wyspy są krótkie, w znacznej części okresowe. Różnorodność podłoża geologicznego, urozmaicona rzeźba i warunki klimatyczne wpłynęły na wykształcenie się dość zróżnicowanej pokrywy gleb. Na zachodzie występują gleby brunatne właściwe (*Eutric Cambisols*), na pozostałym obszarze spotyka się gleby inicjalne (*Eutri-lithic leptosols*) i cynamonowe (*Chromic Luvisols*) (Soil of the... 2005). Szata roślinna jest zmieniona przez człowieka. Lasy tworzą głównie bory sosnowe i resztki naturalnych lasów dębowych, a najwyższe partie Olimpu porastają lasy kasztanowe (*Castanetum sativae*). Znaczny obszar zajmują gaje oliwek (*Olea europaea*). Formacje krzewiaste tworzy makia i frygana – zbiorowisko z dominacją kolczastego krzewu *Sarcopoterium spinosum*. Wąski pas wybrzeża zatoki Kalloni porasta roślinność halofilna.

Walory turystyczne wyspy Lesbos

Silny wpływ na rozwój turystyki w każdym obszarze mają trzy ważne składowe (Kowalczyk 2000): wysokie walory turystyczne, łatwa dostępność komunikacyjna i stopień zagospodarowania turystycznego. Na Lesbos pierwszy wymieniony czynnik należy ocenić bardzo wysoko (ryc. 1), przede wszystkim ze względu na:

- niezwykle zróżnicowany krajobraz, wynikający z bardzo skomplikowanego rozwoju geologicznego wyspy warunkującego pozostałe jego elementy,
- długą linię brzegową (415 km) z dużą liczbą piaszczystych plaż i spokojnych zatok, które jednak dla masowej turystyki wypoczynkowej wykorzystywane są zaledwie w kilkunastu miejscach (m.in. Vatera, Plomari, Molivos i okolice),
- ciepły i suchy klimat, gdzie średnia roczna suma usłonecznienia rzeczywistego przekracza 3000 h (Sfikas 1991), a wysokie temperatury powietrza w okresie letnim są łagodzone przez orzeźwiający wiatry etezyjskie,
- istnienie obszarów górskich możliwych do zagospodarowania dla celów turystyki specjalistycznej (m.in. trekkingi, wspinaczka, turystyka rowerowa),
- zasoby wód mineralnych i termalnych, słabo jak dotąd wykorzystywanych przede wszystkim w zakresie rozbudowy infrastruktury i promocji właściwości leczniczych,
- wysoki stopień zróżnicowania szaty roślinnej, którą tworzy kilkadziesiąt niezwykle zróżnicowanych zbiorowisk roślinnych, mozaikowo rozrzuconych na terenie wyspy, z udziałem znacznej grupy gatunków endemicznych lub subendemicznych,
- położenie geograficzne decydujące o postrzeganiu Lesbos jako fragmentu pomostu lądowego między Europą i Azją wykorzystywanego przez migrujące ptaki; w szczególności dotyczy to rozległych, silnie podmokłych

- terenów wokół zatok Kalloni i Gera, z płacami roślinności halofilnej, jak i sztucznych odsalarni soli morskiej (salin), które są chętnie odwiedzane przez ptaki wodne i błotne,
- istnienie silnie zróżnicowanego litologicznie, stratygraficznie i tektonicznie podłoża geologicznego, tworzącego świetne warunki dla uprawiania geoturystyki; na wyspie Lesbos w 2000 r. powstał jeden z pierwszych na świecie geoparków,
 - istnienie olbrzymiej liczby obiektów kulturowych z bardzo wielu różnych okresów historycznych (m.in. hellenistycznego, rzymskiego, bizantyjskiego, okresu panowania Wenecjan lub panowania tureckiego),
 - organizację licznych festiwali i imprez folklorystycznych.

Ryc. 1. Najważniejsze walory turystyczne wyspy Lesbos
 Fig. 1. The main touristic values of the Lesbos Island

Rozwój turystyki a polityka turystyczna władz wyspy Lesbos

Turystyka na wyspie Lesbos, opierająca się zarówno na przyrodniczych, jak i kulturowych walorach, zaczęła się rozwijać w końcu lat 80. XX w., stając się dla jej mieszkańców nowym źródłem dochodów. Od początku lat 90. XX w. w gospodarce wyspy dominuje sektor usług rozwinięty w oparciu o turystykę, która staje się powoli przeciwwagą dla dotychczasowych źródeł utrzymania, jakie stanowiły ekstensywne rolnictwo (uprawa oliwek i cytrusów, hodowla owiec i kóz), produkcja alkoholu (ouzo) lub rzemiosło (m.in. rękodzieła z zakresu ceramiki, rzeźby drewnianej, tkactwa).

Aktualnie turystyka traktowana jest jako jeden z zasadniczych stymulatorów gospodarki wysp Morza Egejskiego, w tym również Lesbos (Spilanis, Vayanni 2003, Papanastasiou et al. 2006). Podstawowymi sektorami gospodarki omawianej wyspy są bowiem usługi (w dużej mierze związane z obsługą ruchu turystycznego), ponadto rolnictwo i przemysł, oparty głównie na przetwórstwie spożywczym. Zagadnienia związane z turystyką, mimo że stała się ona ważnym elementem rozwoju ekonomicznego Lesbos relatywnie niedawno, zostały uprzednio dobrze rozpoznane. Teoretyczne scenariusze rozwoju turystyki na Lesbos, wykreowane ponad 2 dekady temu, zakładały kilka opcji ewentualnego rozwoju. Były to m.in.: turystyka elitarna (ekskluzywna, dla wyżej sytuowanych warstw społecznych), agroturystyka, turystyka wypoczynkowa

(„sun, sea, sand”), turystyka aktywna (oparta o walory środowiskowe i potencjalną bazę obiektów sportowych) czy turystyka kulturowa, której bazę stanowią zasoby kultury materialnej wyspy (Nijkamp, Verdonkschot 1992). Obecnie stwierdzić można, że najlepiej rozwinęły się w badanym obszarze formy masowej turystyki wypoczynkowej oraz specyficzna, lokalna agroturystyka (Papanastasiou et al. 2006, Kizos, Iosifides 2007), jednakże peryferyjne położenie wyspy względem reszty kraju sprawia, że jest ona odwiedzana przez relatywnie niedużą liczbę turystów.

Fot. 1. Nowe oznakowanie szlaku turystycznego prowadzącego z Agiassos na szczyt Olimpu
Phot. 1. New marking of the trail leading from Agiassos to the summit of Mt Olympus

Fot. 2. Wieża do obserwacji ptaków nad słonym mokradłem w okolicy miejscowości Parakila
Phot. 2. Bird-watching tower on the salty marshes near the village Parakila

W efekcie władze lokalne postanowiły nadal rozwijać te aspekty gospodarki turystycznej, które wspomagałyby rozwój turystyki aktywnej. Trwały ślad tych działań widoczny jest w rozbudowie infrastruktury turystycznej w oparciu o dotacje z Unii Europejskiej. Przykładowo w pierwszej dekadzie XXI w. rozbudowano i oznakowano na wyspie szlaki turystyczne w obszarach górskich (fot. 1), podkreślono znaczenie „birdwatchingu” poprzez budowę nowoczesnej infrastruktury ułatwiającej obserwację ptaków w rejonie przybrzeżnych salin, m.in. parkingów dla samochodów, tablic informacyjnych, wież obserwacyjnych (fot. 2), a na całej wyspie wprowadzono jednolity system oznaczeń ułatwiających dotarcie do – zarówno bardziej, jak i mniej rozpoznawalnych – atrakcji turystycznych. Pewne nakłady finansowe przeznaczono też na rewitalizację zdewastowanych obiektów kulturowych (m.in. Muzeum Ouzo w Agia Paraskevi, stary młyn w Milelia) i promocję wybranych atrakcji turystycznych.

Turystyka wywarła presję na środowisko przyrodnicze oraz życie społeczno-gospodarcze w stopniu na tyle znaczącym, że odnotowano już negatywne aspekty jej rozwoju i konieczność wykreowania nowych wzorców przemian turystyki, zgodnych z zasadami rozwoju zrównoważonego (Spilanis, Vayanni 2003). Zakładają one dalszy wzrost liczby turystów, ale również przyjmują zachowanie w niezmienionym stanie elementów środowiska przyrodniczego, głównie przez ich „rozgęszczenie”, czyli dekoncentrację ruchu turystycznego w obszarze Lesbos.

Warto tutaj wspomnieć o jeszcze jednym aspekcie związanym z perspektywą zwiększenia ruchu turystycznego, a zarazem charakterystycznego dla greckiej turystyki. Stwierdzono, że poza obywatelami państw Europy Zachodniej (gł. Wielkiej Brytanii, Niemiec, Holandii) Grecję najchętniej odwiedzają turyści z pobliskich krajów ościennych – Włoch, Bułgarii i Albanii (Rettinger, Rozmus 2010, World Tourism Organization). Lesbos położona jest w niewielkiej odległości od wybrzeży Turcji (ok. 10 km), stąd dla animatorów rozwoju turystyki na Lesbos ważne byłoby rozszerzenie możliwości przyjazdów turystycznych z obszaru Turcji. Zasadnicza bariera wynika z funkcjonowania rozwiązań prawnych związanych ze strefą Schengen. Obowiązek wizowy powoduje istotny wzrost zarówno kosztów, jak i ilości czasu niezbędnego dla odbycia podróży przez potencjalnego tureckiego turystę. Władze samorządowe Lesbos w celu zwiększenia szans rozwoju turystyki (zwłaszcza biznesowej) w 2004 r. wystąpiły z wnioskiem o złagodzenie formalności wizowych dla podróżnych z Turcji (Rumelili 2005). Wniosek nie został jednak uwzględniony z uwagi na brak możliwości takich rozwiązań w systemie Schengen, a ponadto granica grecko-turecka uważana jest za jedną z najbardziej wrażliwych zewnętrznych granic Unii Europejskiej.

Podsumowanie

Turystyka na wyspie Lesbos napotyka obecnie na szereg barier wstrzymujących jej rozwój. Mniejsze stosunkowo wpływy z turystyki na Lesbos w porównaniu z innymi regionami Grecji tłumaczyć należy przede wszystkim:

- peryferyjnym położeniem wyspy Lesbos w stosunku do kontynentu,
- relatywnie nadal słabym rozwinięciem bazy noclegowej,
- brakiem nakładów na bardzo duże inwestycje w zakresie infrastruktury turystycznej (np. pole golfowe),
- mniejszą liczbą połączeń transportowych (lotniczych i promowych), szczególnie widocznych w mniejszej liczbie połączeń czarterowych w sezonie turystycznym,
- słabą promocją turystyczną, choćby w stosunku do innych wysp Morza Egejskiego.

Wprawdzie władze lokalne usilnie wspomagają dziś rozwój turystyki aktywnej (gł. turystyka piesza czy „birdwatching”), lecz wydaje się, że poczynania wykorzystujące walory turystyczne w przyszłości powinny dotyczyć głównie:

- większego zainteresowania rozwojem turystyki zdrowotnej przy wykorzystaniu zasobów wód termalnych i mineralnych,
- rozwoju alternatywnych form turystyki,
- rozwoju spójnych strategii rozwoju turystyki wspólnych dla regionu Północnych Wysp Egejskich,
- potęgowania zróżnicowanych działań prowadzących do wzrostu rozpoznawalności Lesbos jako celu podróży turystycznych.

Literatura

- Ellingham M., Dubin M., Jansz N., Fisher J. 2000. Grecja. Praktyczny przewodnik, Pascal, p. 805–806.
- Katsikatsos G., Matarangas D., Migiros G., Triantaphyllis M. 1982. The Geological Study of Lesbos Island, IGME Internal report, Athens, p. 92.
- Kizos T., Iosifides T. 2007. The Contradictions of Agrotourism Development in Greece: Evidence from Three Case Studies. *South Eur. Society & Politics* 12 (1), p. 59–77.
- Kowalczyk A. 2000. *Geografia turystyki*. PWN. Warszawa, p. 287.
- Nijkamp P., Verdonkschot S. 1992. Sustainable Tourism Development. A Case Study of Lesbos. In: *Tourism and Strategic Development*. Coccossis H., Janssen H., Kiers M., Nijkamp P. (eds.) Ser. Res. Memoranda, Vrije Univ., Amsterdam, p. 1–14.
- Papanastasiou J. A., Lazaridis I. T., Noulas A. 2006. Tourists' preferences for quality of services: empirical investigation of Lesbos, Samos and Chios Islands. *Tourism: An International Multidisciplinary Refereed Journal of Tourism* 1 (2), p. 95–101.

- Pawlusiński R. 2012. Grecja. W: W. Kurek (red.) Regiony turystyczne świata – część 1. PWN, Warszawa, p. 109–122.
- Rettinger R. Rozmus M. 2010. Przestrzenne zróżnicowanie wielkości ruchu turystycznego w Grecji. *Prace Kom. Geogr. Przemysłu* 16, p. 237–250.
- Rumelili B. 2005. The European Union and Cultural Change in Greek – Turkish Relations. Working Papers Series in EU Border Conflicts Studies 17, Birmingham, p. 31.
- Sfikas G. 1991. Lesbos. Kedros, Athens, p. 144.
- Soil of the Mediterranean Region. 2005. In: Soil Atlas of Europe. European Soil Bureau Network European Commission, Luxembourg, p. 86–91.
- Spilanis I., Vayanni H. 2003. Sustainable Tourism: utopia or necessity? The role of new forms of tourism in the Aegean Islands. In: Coastal Mass Tourism: Diversification and Sustainable Development in Southern Europe. Bramwell B. (ed.) Great Britain: Channel View Publ., p. 269–291.
- Velitzelos E., Zouros N. 1997. The Petrified Forest of Lesbos – Protected Natural Monument. In: Engineering Geology and the Environment. Marinos P. G., Koukis G. C., Tsiambaos G., Stoumaras G. (eds.) Balkema, Rotterdam, p. 3037–3043.
- Warszyńska J., Jemiolo J. 2002. Grecja. W: J. Warszyńska (red.) Geografia turystyczna świata – część 1. PWN, Warszawa, p. 100–118.
- World Tourism Organization, www2.unwto.org